

DIPLOMAMUNKA-RÉSZLETEK

Bognár Boglárka egyetemi hallgató

Mely betegségekre hivatkozik a Biblia – mikor hivatkozzon a tanító a Bibliára?

Témavezető: dr. Czékus Géza

A munka a címben feltett kérdésre igyekszik választ adni. Természetesen nem csupán felsorolások tömkelegéről van szó: a Bibliában leírt betegségeket biológiai szempontból tanulmányoztuk, majd pedagógiaiilag csoportosítottunk és értelmeztünk szövegrészleteket.

Ehhez a munkához mindenképpen ismernünk kellett a Szentírást, de a teljességre természetesen nem törekedhettünk, hiszen az a teológusok számára is komoly kihívást jelentene.

Fontos feladatunknak tartjuk, hogy felkeltsük az érdeklődést az említett ősi irat iránt, mely – többek között – a néhány ezer évvel ezelőtt élt emberek környezeti megfigyeléseit, tapasztalatait beszéli el. Persze mindezek nem nevezhetők a mai értelemben vett „természettudományos” tapasztalatoknak, mert a „modern” ember nem tudja teljesen elfogadni azokat, ám mégis érdemes a leírtakon elgondolkodnunk. Érdekes megállapításokra juthatunk.

Vallási beállítottságtól függetlenül lényeges, hogy mindenkinek legyen valamilyen információja erről a könyvről, ugyanis az az általános kultúra része. A jó pedagógusnak tehát ismernie kell. Éppen ezért az általános iskolák alsó tagozatain alkalmazott tananyagtól és tanítási tartalomtól függően említést kell tennünk a Bibliáról. Amennyiben szükségesnek érezzük, hivatkozhatunk rá.

Nem tartunk elképzelhetetlennek egy (nem túlzott) korrelációt a Hitoktatás, valamint a Környezetünk és a Természet és társadalom tantárgyak között. A két terület ily módon motiválja egymást, értékeiket kölcsönösen kihangsúlyozzák.

A Biblia természetesen nem biológia-tankönyv, és nem is várhatja el senki, hogy az legyen. Ugyanakkor sok olyan részt tartalmaz, amely még kisgyermekkorban is felhasználható a mindennapi nevelőmunkában.

A Biblia egy letűnt kor embereinek gondolkodásmódját mutatja be. Munkánkban az egészségről, de elsősorban a betegségekről alkotott véleményüket vizsgáljuk meg. Ez a téma mindig érdekelte az embereket, és kétségtelenül a jövőben is tanulmányozni fogják, hiszen annyi minden vár még felfedezésre.

A betegségeket és a megbetegedéseket koronként különféleképpen értelmezték. Volt, amikor „isten” büntetésként élték meg. Ma már tudjuk, hogy testünk természetes reakciója. Tágabb értelemben ezeket a kellemetlenségeket mi idézzük elő, tehát tényleg „büntetés”. De helyesebb és elfogadhatóbb, ha „figyelmeztetésként” éljük meg.

Tanulmányozásaink során nem törekedtünk biológiai vagy teológiai tökéletességre. Ezt több okból sem tehattük meg. Az írott forrásmunkákra

támaszkodtunk, amelyek nyilvánvalóan hiányosak, de talán éppen ez tette munkánkat élményszerűvé.

A felhasznált irodalom közül Farkas L. Gyula A Biblia biológus szemmel (2001) című művét emelnénk ki, amely az egész vizsgálati folyamatot elindította, ezért dolgozatunk alapjául szolgált.

Felvetődik a kérdés, hogyan kapcsolódik mindez a pedagógiai hivatáshoz. A válasz egyszerű. Amikor tanítványainkkal a tisztálkodási szokásokat, az emberi testet, a higiéniét, a betegségeket, az egészségvédelmet akarjuk megtanítani, egészségügyi szokásokat kialakítani, nyugodtan elővehetjük a Bibliát vagy más ókori írást: példákat, példázatokat, tanításokat ismertethetünk meg velük.

Munkánk indokoltságát támasztja alá az a tény is, hogy a gyerekek számára az egyik kötelezően választott tantárgy a Hitoktatás, tehát a tantárgyközi korreláció is adott.

Mit vizsgáltunk és hogyan?

A Szentírás szövegei közül csak azokat ragadtuk ki, amelyek a betegségekre, illetve az egészség megóvására vonatkoztak.

Legelőször a teremtés kérdését boncolgattuk. Örök kérdés, hogy teremtésről és/vagy evolúcióról beszélhetünk-e? Egyértelmű választ sajnos nem adhatunk, de a tanítás folyamatában tanulóinkkal ismertetnünk kell minden lehetséges magyarázatot. Példákat hozhatunk fel a Bibliából. Mondandónkat képekkel illusztrálhatjuk a Képes Biblia segítségével, hiszen ez a könyv sokkal közelebb áll a gyerekek képzeletvilágához, mint a száraz szöveg.

Érdekes, hogy a bibliai személyek életkora mennyire magas. Ezeket semmiképpen nem egyeztethetjük meg a mai értelemben vett életkorokkal.

Ábrahám családfáján keresztül vizsgáltuk a bibliai pedigrt. Ez az örökletes betegségek meghatározása és megértése miatt volt fontos. (Farkas 2001, 85.)

A kutatásunk következő lépését a betegségek konkrét meghatározása követte.

Mi is a betegség?

A betegség definícióját az Új magyar lexikon a következő módon határozza meg: „...az élőszervezet normális életműködésének rendellenes megváltozása.” (Új magyar lexikon I. kötet, 1960.)

A betegségek lehetnek enyhék vagy súlyosak, testiek vagy lelkiek. Több ezerféle betegség létezik; ezek a testnek szinte minden részét megtámadhatják. Sorolhatnánk őket a kanyarótól, a megfázáson át a szívbetegségekig vagy a lelki bajokig. Némely betegség krónikus, más betegség akut.

Egy betegségnek sok oka lehet. Káros mikroorganizmusok (mikroszkopikus növények vagy állatok) a szervezetbe jutva fertőzéseket okozhatnak. A rossz életkörülmények szintén betegséghez vezetnek. Némelyik már születéskor látható; van, amelyet a szülő örökít át gyermekére. Egyes problémák, például a rák oka még nem tisztázott.

A fentiekben leírtak nagyjából mai ismereteinket tartalmazzák a betegség fogalmával kapcsolatban. De hogyan vélekedtek erről az ókori emberek?

A bibliai „átok”

Nem új dolog az, hogy a Biblia, a Talmud és egyéb régi iratok a betegséget mint égi büntetés következményét tüntetik fel. A következőket olvashatjuk:

„Ezért ezt üzeni az Úr, Izrael Istene: Azt mondtam, hogy házad s atyád háza szolgáljon színe előtt mindörökké. Most azonban azt mondja az Úr: Távol legyen ez tőlem: mert aki megdicsőít engem, azt megdicsőítem, de aki megvet engem, az megvetett lesz. Íme, eljönnek majd a napok, amikor levágom karodat s atyád házának karját, úgyhogy nem lesz többé öreg ember házában. Miközben Izraelnek mindenben jó dolga lesz, te látni fogod vetélytársadat a templomban, s a te házában nem lesz öreg ember az egész idő alatt. Nem távolítom el ugyanis oltáromtól teljesen nemzetségedet, hogy elepedjen szemed, és elsorvadjon lelked, de házad nagy része meghal, ha férfikorba jut.” (1 Sám 2, 30–33)

A következő írás maradt fenn Tacitustól, a római írótól:

„A tengernyi önkényeskedés miatt oly rettenetes évet az istenek is viharokkal és járványokkal tettek emlékezetessé. Campaniát (a mai Nápoly környéke) dühöngő szél pusztította végig, letarolta a majorsági épületeket, szőlőskerteket és gyümölcsösöket, majd átzúdult a Város környékére, ahol már amúgy is minden rendű és rangú ember közt aratott a dögvész, pedig a kedvezőtlen időjárásnak eddig semmi szembeszökő előjele nem volt.

A házakban sokasodtak a halottak, az utcákon a temetési menetek; se nemet, se kort nem kímélt a vész; egyforma gyorsan hullott el szolga és szabad, jajveszékélő hitvese és gyermekei között; s akik az imént még ápolták, még siratták őt, gyakran vele egy máglyán hamvadtak el. A lovagok, a senatorok elhunytak, bár mindennapos volt, mégsem keltett oly nagy szánalmat: tömeges halálukkal mintha csak a princeps (Nero) kegyetlenségének vágtak volna elébe.” (Tacitus: Ann. 16, 13, 1–13.)

Mit állapíthatunk meg a szövegből? Először is azt, hogy a bajt az istenek büntetéseként élték meg. Valószínűleg pestisjárvány tombolt, erre még a termés is rosszul sikerült. A járványt azonban írhatjuk a nem megfelelő higiéniai körülmények számlájára. Olvashattuk, hogy a halottak az utcákon hevertek. Akkoriban még nem volt elterjedt a szennyvízelvezetés, továbbá a tisztálkodási körülmények, ennyi idő távlatából, szintén hiányosnak minősíthetők.

Ezt az esetet ilyen módon elemezhetjük mai ismereteink alapján. Mindenesetre figyelemreméltó a kor emberének „lelkiismeret-tudata”.

Mikor mit olvashatunk fel?

A betegségekhez és az életmóddal kapcsolatos vizsgálatokhoz természetesen idézeteket, konkrét példákat gyűjtöttünk. Összesen negyvennyolc olyan szöveget találtunk, amelyek felhasználhatók a mindennapi oktató-nevelő munkában. A teljesség igénye nélkül néhányat bemutatunk:

Amikor a nemek közti különbségeket tárgyaljuk, akkor felolvashatjuk a következőt:

„Megteremtette tehát Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.” (Ter 1,1) – Nehéz szöveg, de hittanórán tanulták.

Tehát vannak nők és férfiak, ebből következően pedig kisfiúk és kislányok, akik között találunk hasonlóságokat, de megállapíthatók különbségek is. Ilyenkor meg lehet beszélni, melyek ezek az eltérések. Például: hajhosszúság, öltözködés, hang, nemi szervek stb. Ez utóbbit nem kell kihagyni! Inkább az iskolában halljanak róla a gyerekek, mint a tévében vagy esetleg az utcán.

Hajhosszúságunk különbségeit mutatja az alábbi utasítás:

„Nyírd le hajkoronádat, és dobd el, kezdj siratódalba a kopár halmokon, mert elvetette az Úr és eltaszította a nemzedéket, melyre megharagudott!” (Jer 7,29)

Ezzel ugyanakkor a fodrász munkája is szemléltethető, amit az emberi foglalkozások témakörében dolgozunk fel.

A történelmi tartalmaknál szóba kerülhet, hogy milyen betegségekben szenvedtek a régen élt emberek. Itt elsősorban a ragályok fordulnak elő. Ekkor bemutatathatók a következő idézetek:

„Meglátogatom az Egyiptom földjén lakókat, ahogyan meglátogattam Jeruzsálemet, karddal, éhínséggel és dögvésszel.” (Jer 44,13)

„Dögvészt bocsátottam rátok, úgy mint Egyiptomra, karddal öltem meg ifjaitokat és elvettem lovaitokat; táboraitok bűzét orrotokba juttattam, és ti mégsem tértetek vissza hozzám, mondja az Úr.” (Ám 4,10)

A háborúk következtében a higiéniai körülmények rosszabbra fordultak, nem volt elég élelem, ezért az embereket sok baj érte. A török harcok idején többször is kitört a pestis (4. osztályos tananyag), amit még dögvésznek is neveznek. A tüneteiről is lehet beszélni, de csak nagyon röviden.

Előfordulhat, hogy osztályunk egyik (vagy több) tagja valamilyen idegrendszeri problémával „küszködik”. Ilyen lehet a cseppet sem ritka epilepszia. Az iskolai tanítás során rohamok törhetnek rá. Az „egészséges” gyerekeket ne hagyjuk ki az egészszölből. Persze ne engedjük, hogy mindenki odarohanjon, és csodálkozva (esetleg „röhögve”) nézzen. A beteget részesítsük megfelelő (orvosi) ellátásban, a többieknek pedig magyarázzuk meg, mit láttak. Értessük meg velük a probléma súlyosságát, neveljük őket tisztességre és elfogadásra. Nem szabad lekezelniük beteg társukat. Szemléltetésként olvassuk fel ezeket a megállapításokat, ahol az epilepszia tünetei jelennek meg írott formában:

„Íme, egy lélek ragadja meg őt, és hirtelen felkiált; úgy rángatja, hogy tajtékszik tőle, s ritkán hagy fel a gyötrésével.” (Lk 9,39)

Az érzékszervek elemzésekor kerülhet szóba az alábbi gondolat a hályogról: „Amikor Izsák megöregedett és a szeme elhomályosodott, úgyhogy már nem látott...” (Ter 27,1)

Előfordul, hogy valaki idősebb korában kezd rosszul látni, mások fiatalon elveszítik szemük világát, megint mások így születnek. Megértésre és toleranciára nevelünk. Hangsúlyozzuk ki, hogy a szemüvegeseket sem szabad kigúnyolni.

Az egészséges életmód megtárgyalásakor hasznos a következő tanács:

„Álmatlanság, epeömlés, csikarás kínozza az oktan embert. A mértékletes ember alvása egészséges, reggelig alszik, és pompásan érzi magát. Ha pedig sok évsre erőltettek, kelj föl, hányd ki, és megkönnyebbülsz, s nem szerzel bajt testednek.” (Sír 31,23-25)

Egészségünk megőrzése sok helyes cselekedetet igényel, melyeket napi rendszerességgel kell elvégeznünk, hogy később rutinossá váljanak. Már az iskolába lépés első napjától hangoztatjuk és ellenőrizzük az ilyen irányú aktivitásokat.

Az idézetek osztályonkénti csoportosítása

1. osztály: Környezetünk

Statisztikai értékelés

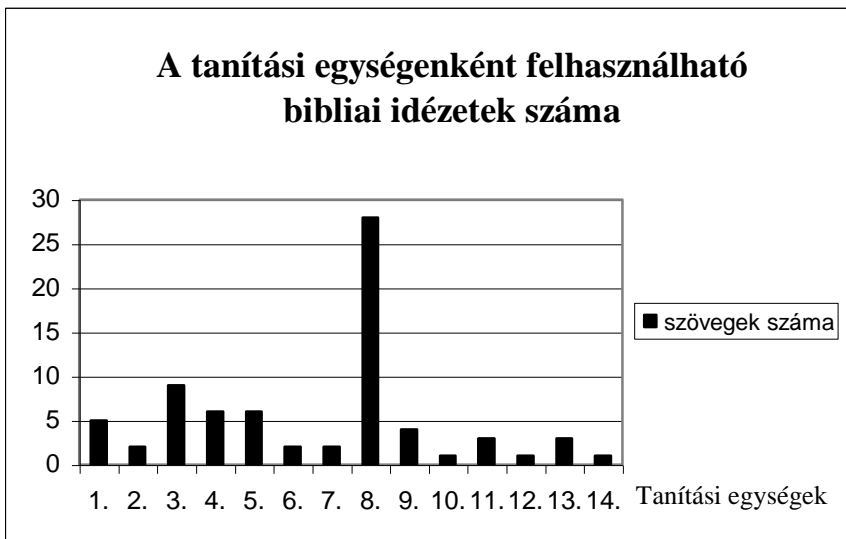
1. táblázat. Az első osztályban összesen ötven új tanítási egység van. Az egyes tanítási egységek és a bibliai idézetek összefüggésének számadatai (1. osztály)

	Tanítási egységek	Indexek száma
1.	Ki kire hasonlít?	5
2.	Mire van szüksége minden gyereknek?	2
3.	A családban ügyelünk az egészségre	9
4.	Hogyan óvjuk egészségünket az iskolában?	6
5.	Ki mivel foglalkozik a településeken?	6
6.	A napszakok	2
7.	Mi alkotja a természetet?	2
8.	Az ember testrészei	28
9.	Növények, állatok emberek – hasonlóságok és különbségek	4
10.	A levegő	1
11.	A víz	3
12.	A Nap fénye és melege	1
13.	Hogyan viszonyuljunk a természethez?	3
14.	Nyár	1
	Összesen:	73

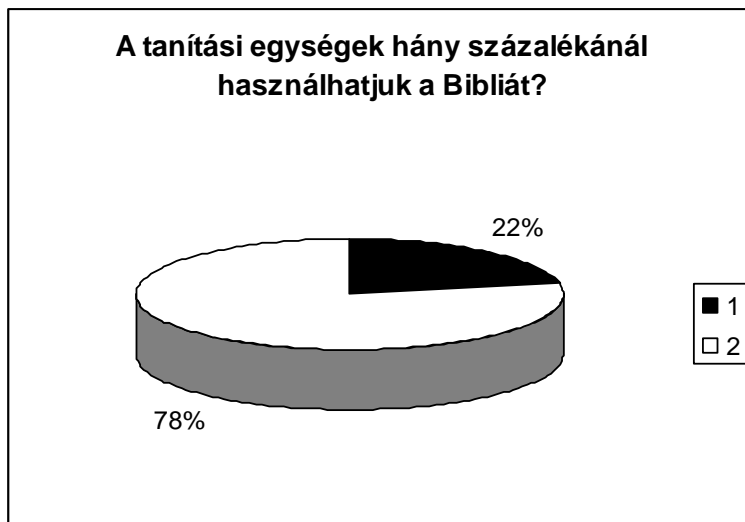
Az 1. táblázatban látható, hogy az ötven tanítási egységből tizennégyet tudunk kiegészíteni a Biblia szövegrészleteivel. Egy-egy téma keretében több idézet is felhasználható. Ezek ismétlődhetnek az egyes anyagrészekben. A tizennégy órán összesen hetvenhárom szöveget használhatunk fel (amennyiben megengedett az ismétlés). Hangsúlyozzuk, hogy itt csak az egészségügyi kérdések érintettek.

Az alábbi hisztogram (1. diagram) azt mutatja, hogy tanítási egységenként hány bibliai idézet használható fel. A nyolcadik témánál (Az ember testrészei) láthatjuk a legmagasabb számot, mégsem mondhatjuk, hogy ez az anyagrész teljesen a Szentírás szövegeire épül, csupán jól kiegészíthető velük.

1. diagram. A tanítási egységenként felhasználható idézetek száma (1. osztály)

2. diagram. A tanítási egységek hány százalékánál használhatjuk a Bibliát? (1. osztály)

A 2. diagramnál a 2-es a bibliai idézetekkel kiegészíthető tanítási egységeket mutatja, az 1-es pedig a többi anyagot. A kettő egymáshoz viszonyított nagyságbeli aránya jelentős eltéréseket mutat.

2. osztály: Környezetünk

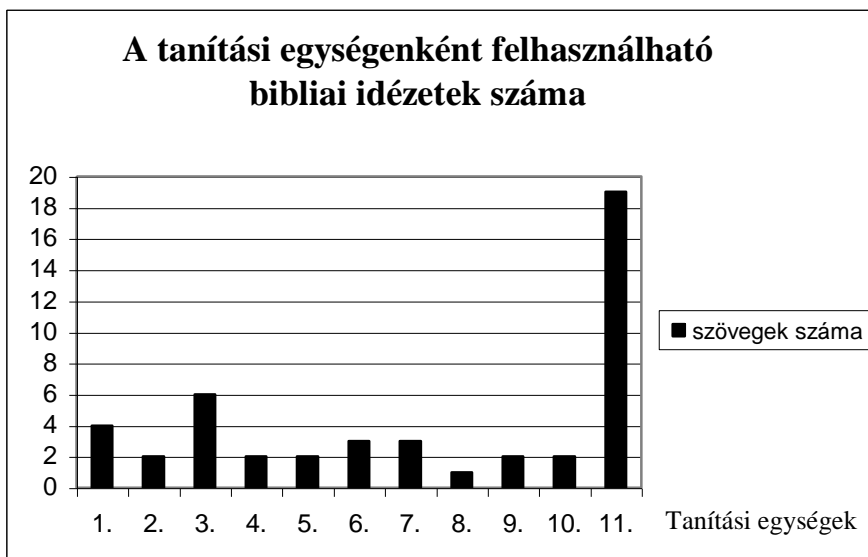
A második osztályban összesen negyvenhat új anyagot feldolgozó óra van. Az alábbi, 2. táblázatban látható, hogy ezek közül tizenegy egészíthető ki a Szentírás szövegrészleteivel (amennyiben megengedett az ismétlés). Egy anyaghoz több idézet is tartozhat. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy mindet fel kell használnunk. Ebben az esetben is az egészségügyi vonatkozásokat figyeljük.

2. táblázat. Az egyes tanítási egységek és a bibliai idézetek összefüggésének számadatai (2. osztály)

	Tanítási egységek	Indexek száma
1.	Mi köt bennünket a családhoz?	4
2.	Amikor nem értjük meg egymást	2
3.	Hozzá tartozóink, rokonaink	6
4.	A család régen	2
5.	Mi történik, ha nem értjük meg egymást?	2
6.	Hogy néz ki a település környéke?	3
7.	A település és környékének vizei	3
8.	Az évszakok	1
9.	Mi alkotja a természetet?	2
10.	Miről ismerjük fel az élőlényeket?	2
11.	Miben különböznek egymástól a növények, az állatok és az ember?	19
	Összesen:	46

Az alábbi hisztogram (3. diagram) szemléletesen bemutatja, hogy az egyes témák hány idézettel egészíthetők ki. A tizenegyedik tanítási egység (Miben különböznek egymástól a növények, az állatok és az ember?) esetében a legnagyobb a választási lehetőség. Azonban ez sem alapul kifejezetten a Szentírásra, de mindenképpen a teremtéstörténetből indul ki.

3. diagram. A tanítási egységenként felhasználható idézetek száma (2. osztály)

4. diagram. A tanítási egységek hány százalékánál használhatjuk a Bibliát? (2. osztály)

A fenti kördiagram (4. diagram) nagyságbeli százalékos eloszlást ábrázol. 2-essel jelöltük azokat a részeket, melyekhez kapcsolhatunk bibliai tartalmakat, 1-essel pedig azokat, melyekhez nem.

3. osztály: Természet és társadalom

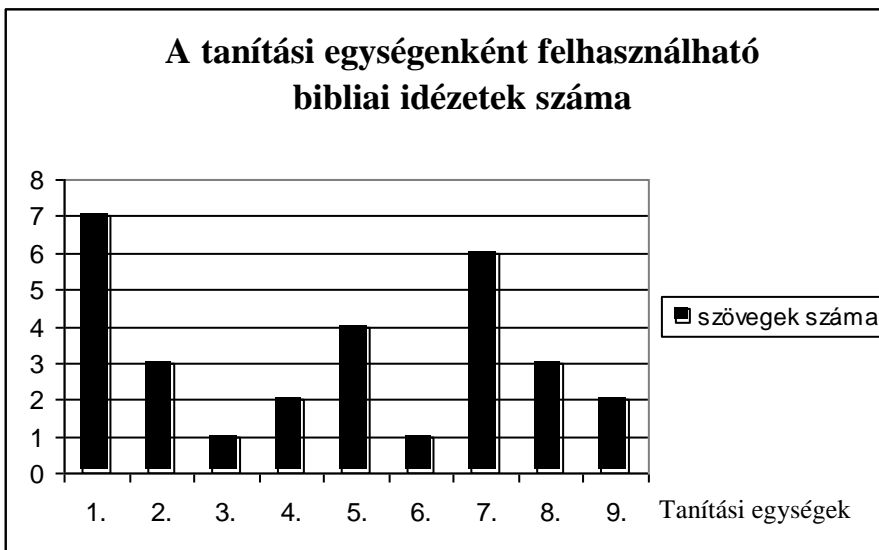
Harmadik osztályban a Természet és társadalom tantárgy keretében hatvanhat új anyagot feldolgozó tanítási egységet számolhatunk meg. Az alábbi (3.) táblázat alapján megállapítható, hogy ezek közül kilencet lehet kiegészíteni bibliai tartalmakkal. (Természetesen az egészségügyi problémák keretében.) Összesen huszonkilenc szövegrészletet olvashatunk fel, amennyiben megengedett ezek ismétlése.

3. táblázat. Az egyes tanítási egységek és a bibliai idézetek összefüggésének számadatai (3. osztály)

	Tanítási egységek	Indexek száma
1.	Ami nélkül nem létezne élővilág	7
2.	Hogyan viszonyul az ember a természethez?	3
3.	Veszélyek a természetben	1
4.	A konyhakert	2
5.	Gyümölcsös és szőlőkert	4
6.	Hogyan tájékozódunk az időben?	1
7.	Mivel foglalkoznak az emberek?	6
8.	A mozgás	3
9.	Hogyan keletkezik a hang?	2
	Összesen:	29

A hisztogram (5. diagram) megmutatja, hogy a felsorolt anyagokban mennyi ókori szöveg használható fel. Az 1. és a 7. egységnél meglehetősen sok, de ez nem jelenti azok mindegyikének feltétlen szükségességét, mert nem kifejezetten a Bibliára épülnek.

5. diagram. A tanítási egységenként felhasználható idézetek száma (3. osztály)

A kördiagram (6. diagram) 2-es számmal jelzett „szelete” a bibliailag illusztrálható tanítási egységeket mutatja százalékos felbontásban. Ezek alapján az 1-essel jelölt részekben, vagyis a tananyag 88%-ába nem tudjuk beilleszteni a Szentírás idézeteit (a betegségek és az egészség értelmezésébe).

6. diagram. A tanítási egységek hány százalékánál olvasható a Biblia? (3. osztály)

4. osztály: Természet és társadalom

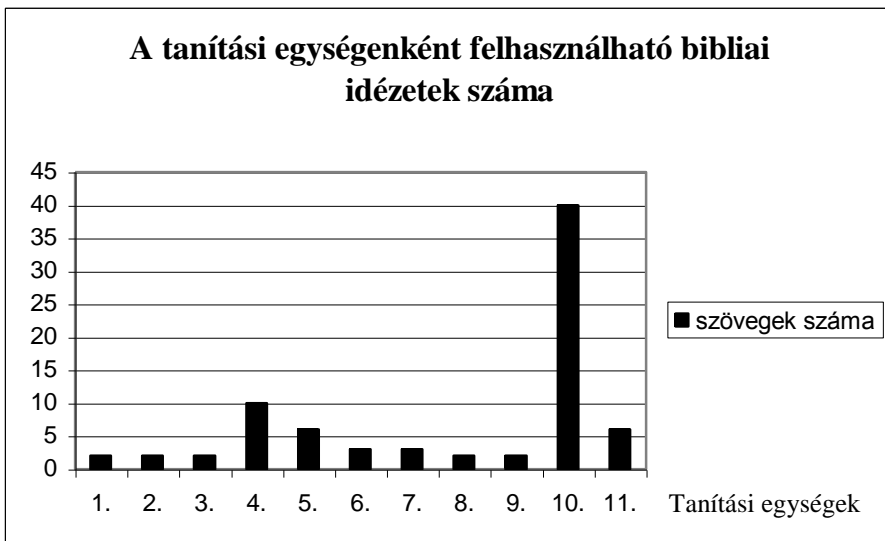
A negyedik osztályos Természet és társadalom tantárgy keretében negyvenkilenc új anyagot kell feldolgozni. Ezek közül tizenegybe közvetlenül beépíthetők a Biblia indexszel jelölt idézetei (lásd az előbbieken). Egyes témákhoz többet is illeszthetünk, ahogyan azt az alábbi 4. táblázat adatai mutatják. Számításaink szerint összesen hetvennyolc esetben fordulhat elő az ilyen illusztrálás. (Persze létezik némi pozitív, ill. negatív irányú eltérés.)

4. táblázat. Az egyes tanítási egységek és a bibliai idézetek összefüggésének számadatai (4. osztály)

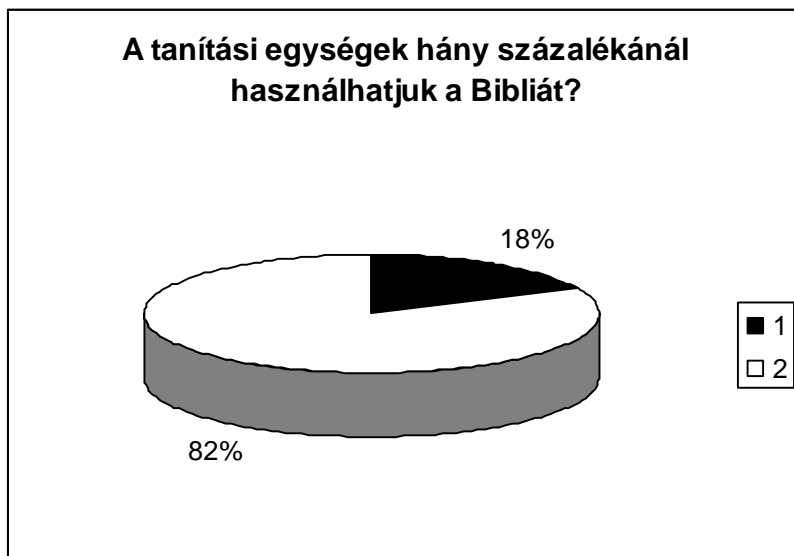
	Tanítási egységek	Indexek száma
1.	Mit tudsz az élőlényekről?	2
2.	Hogyan csoportosítjuk a természetben előforduló élőlényeket?	2
3.	Hogyan csoportosítjuk a növényeket és az állatokat?	2
4.	Miben különbözik az ember az állatoktól?	10
5.	Az egészséges táplálék	6
6.	Hogyan viszonyuljunk a természethez?	3
7.	A mozgás körülöttünk	3
8.	Mitől függ, hogy milyen magas egy hang?	2
9.	Szerbia lakossága	2
10.	Hogyan viszonyuljunk önmagunkhoz és másokhoz?	40
11.	Magyarország három részre szakadása	6
	Összesen:	78

A felsorolt tanítási egységekhez hány ókori szöveg kapcsolható? Ezt mutatja a hisztogram (7. diagram).

7. diagram. A tanítási egységenként felhasználható idézetek száma (4. osztály)

8. diagram. A tanítási egységek hány százalékánál használhatjuk a Bibliát? (4. osztály)

A fenti kördiagram (8. diagram) szerint a természet és társadalom tantárgy 4. osztályos tananyagának 18%-a (2-essel jelölve) épülhet a Szentírás szövegeire.

Megállapítás

Az előbbieken elmondottak alapján úgy tűnhet, hogy a természeti tantárgyak nagyon kis részéhez kapcsolódhatnak a Biblia idézetei. Ha azonban figyelembe vesszük azt a ténytet, hogy itt néhány kivételtől eltekintve „csupán” az egészségügyi problémákról van szó, akkor már nem is olyan borzasztó a helyzet.

Az idézetek, és a központi részben leírt betegségek ismerete jól beépíthető a tanítás folyamatába, hiszen az eddigiekben is ezt bizonyítottuk. A konkrét tények (számértékek) pedig alátámasztják elméletünket.

Ne féljünk a Szentírástól! Merjük a környezetünk, valamint a természet és társadalom órákon használni!

Megjegyzés: a szakdolgozat egy terjedelmes része a tananyag és a bibliai szöveg egybevetése (a táblázatokban feltüntetett idézetgyakoriságok a munkában részletes leírásra kerültek.)

Felhasznált irodalom:

1. A magyar helyesírás szabályai 1997. Budapest, Akadémiai Kiadó.
2. A tudomány nagy enciklopédiája 1996. Debrecen, Aquila.
3. Biológia enciklopédia 1997. Budapest, Park.
4. Czékus G. 2005. A természetismeret-tanítás módszertana. Szabadka, MM print.
5. Farkas L. Gy. 2001. A Biblia biológus szemmel. Szeged, Agapé.
6. Képes Biblia 1984. Újvidék, OFM.
7. Képes Biblia 1–2. 1989. Budapest. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
8. Képes gyermekenciklopédia 1997. Budapest, Park.
9. Novković, Lj.–B. Trebješanin–B. Gačanović 2004. Környezetünk tankönyv az általános iskola első osztálya számára. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
10. Szentírás 1997. Budapest, Szent Jeromos Bibliatársulat.
11. Szepessy T. (szerk.) [1998]. A régi Róma napjai. Budapest, Balassi.
12. Tierra, M. 1991. Gyógyfüveskönyv. Budapest, Hunga-Print.
13. Trebješanin, B.–B.Gačanović–Lj. Novković 2004. Környezetünk tankönyv az általános iskola második osztálya számára. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
14. Trebješanin, B.–B. Gačanović–Lj. Novković 2005. Természet és társadalom tankönyv az általános iskola harmadik osztálya számára. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Trebješanin, B.–B. Gačanović–Lj. Novković 2006. Természet és társadalom tankönyv az általános iskola negyedik osztálya számára. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.